

ТАБУШКА С. Розвиток захисту прав людини в рамках правової системи Європейського Союзу

С. ТАБУШКА

*доктор права Школи права
(Румунсько-американський університет)*

**РОЗВИТОК ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ
В РАМКАХ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Вступ

На початку 50-х років вважалося, що поважати і гарантувати права людини є винятковим обов'язком Ради Європи, стверджувалось, що інститути Європейського співтовариства, яка діяла переважно в економічній сфері, не могли впливати на реалізацію принципу захисту прав людини (*Betten & Grief. – 1998. - p. 53*). Тим не менш, європейська політична і правова реальність виявилася іншою. З перших років свого існування Суду ЄС було запропоновано ухвалити рішення стосовно відповідності актів інститутів ЄС конституційним положенням держав-членів в частині регулювання основних прав людини.

Очевидно, що, хоча держави-засновниці європейських співтовариств відіграли важливу роль у прийнятті Загальної декларації прав людини, а також у розвитку права прав людини на регіональному та міжнародному рівні, основні установчі договори європейських співтовариств не містили подібних правових положень.

Аналіз захисту особистих прав і основних свобод в рамках системи захисту прав людини Європейського Союзу вказує на те, що в перші десятиліття існування Суду ЄС у величезній кількості окремих справ порушувалось питання забезпечення прав людини, тобто необхідність вивчення обставин справи з огляду на принцип захисту прав людини. Таким чином, було визначено три основних етапи такого розгляду справи, а саме:

- Суд ЄС відхилив принцип захисту прав людини в рамках права ЄС;
- Суд ЄС приймав, визнавав та здійснював захист принципу;
- здійснювалося регулювання та моніторинг прав людини та основних свобод.

Необхідність забезпечення прав людини на рівні європейських інституцій виникла зі створенням Європейського об'єднання вугілля і сталі¹. Таким чином, акти, ухвалені Верховним органом оскаржувались в Суді громадянами держав-членів у випадку, коли вони порушували права і свободи, гарантовані національними конституціями.

Ретельно проаналізувавши практику Суду можна прослідкувати поступову зміну способів реалізації принципу захисту прав людини в Європі. Досліджуючи *aquis* ЄС, особливо прецедентне право Суду ЄС в Люксембурзі, можна становити три основні етапи розвитку захисту основних прав, а саме:

- відхилення принципу захисту прав людини та основних свобод (1953 - 1962);
- прийняття принципу для здійснення тлумачення основного законодавства з метою закріплення особистих прав людини (1963 - 1968), визнання прав і основних свобод людини, які повинні дотримуватися в рамках правопорядку співтовариства (1969 - 1974), та захист цих прав і свобод (1975 - 1992);
- законодавче закріплення (1992 - донині) і контроль (2007 - донині) основних прав і свобод інститутами ЄС та державами-членами ЄС.

Крім того, ці етапи виокремлюються, характеризуються та вивчаються на основі виявлених передумов в прецедентному праві Суду, і в розвитку матеріального права ЄС.

Відхилення принципу захисту прав людини Судом ЄС

До другої половини 60-х років, Суд відмовлявся здійснювати тлумачення актів інститутів Співтовариства на відповідність конституційним положенням держав-членів з метою забезпечення прав та основних свобод. У 1958 році

¹ Створення Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС) регулюється положеннями Договору про заснування Європейського об'єднання вугілля і сталі, який був підписаний в Парижі 18 квітня 1951 р. і втратив чинність 23 червня 2002 року.

Фрідріх Сторк (*Friedrich Stork*) [1] звернувся до Суду зі скаргою проти Верховного органу Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС), стверджуючи, що ухваливши рішення від 27 листопада 1957 року Верховний орган порушив його права відповідно до німецького конституційного закону. За цих обставин, Суд вирішив, що Верховний орган керується у своїх діях винятково правом Співтовариства і не повинен дотримуватись права держав-членів. Крім того, Суд стверджував, що може ухвалювати рішення тільки стосовно тлумачення і застосування положень Договоруⁱ, не звертаючись при обґрунтуванні своїх рішеньⁱⁱ до національного законодавства держав-членів. Таким чином, не вимагається відповідності дій та актів Верховного органу національним конституційним законам [1]. Таким чином, Суд відмовив у застосуванні основоположного принципу права на рівні Співтовариства, надаючи Верховному органу повну свободу дій. Через рік, до Суду було подано ще чотири скарги [2], які порушували те саме питання про невідповідність рішень Верховного органу конституційним вимогам стосовно прав громадян держав-членів.

Розглянувши об'єднані чотири справи 15 липня 1960 року, Суд підтвердив аргументи, викладені у рішенні у справі *Stork* [1], на підставі яких Суд Співтовариства компетентний ухвалювати рішення про законність актів Верховного органу відповідно до Договору, але він не несе відповідальності про встановлення відповідності цих актів національному законодавству кожної держави-члена, за винятком їх конституційного законодавства [2]. Більш того, посилаючись на рішення у справі *Nold* [3], Суд зазначив, що «право Співтовариства, як зазначено у Договорі про ЄОВС, не містить жодних загальних принципів, що гарантують основні права».

У перше десятиліття свого існування Суд відмовлявся тлумачити право Співтовариства з метою захисту прав і свобод, гарантованих конституціями держав-членів. Як видно з аналізу вищезазначених рішень, Суд чітко

ⁱ Це повноваження надавалося Суду згідно зі ст. 31 Договору про заснування Європейського об'єднання вугілля та сталі.

ⁱⁱ У статті використовується загальний термін «рішення» («*judgment*») стосовно всіх судів і трибуналів.

постановив, що право Співтовариства на той час не містило жодних загальних принципів, що гарантують основні права. Отже, інститути Співтовариства не були зобов'язані своїми діями поважати ці права.

Тлумачення первинного законодавства з метою формування і поваги прав людини в рамках правопорядку ЄС

Аналіз прецедентного права Суду ЄС вказує, що знадобилося більше десятиліття, щоб закріпити принцип прав людини та основних свобод в рамках права Співтовариства. Першим кроком у цьому напрямі стало рішення Суду 1963 року [4], в якому Суд зазначив, що незалежно від законодавства держав-членів, право Співтовариства встановлює не тільки обов'язки окремих осіб, але водночас і закріплює основні права як частину європейської правової традиції. Крім того, Суд постановив, що установчі договори Співтовариства повинні тлумачитися як такі, що «мають пряму дію і надають особисті права, які національні суди повинні захищати» [4]. Можна зазначити, що рішення Суду, яким встановлювалась пряма дія норм права Співтовариства, а також визнання прав людини було підкріплене майбутньою практикою Люксембурзького суду.

У 1964 році рішенням у справі *Costa* [5] було встановлено пріоритет принципів права Співтовариства над національним законодавством. Додаткове тлумачення законодавства Співтовариства було здійснено Люксембурзьким судом у рішеннях у справах *Loos* і *Costa*, що невідворотно привело до утвердження принципу захисту основних прав в рамках європейського правопорядку. Цьому сприяв той факт, що первинне законодавство мало пріоритет над національними законами, в той час як установчі договори не містили положень про основні права. Таким чином, єдиним можливим рішенням був розвиток прецедентного права в цій галузі.

У правопорядку Співтовариства все більше й більше виникала потреба визнання принципу поваги прав людини. У 1969 році Люксембурзький суд встановив, що цей принцип є частиною загальних принципів права Співтовариства і захищається Судом. Таким чином, Суд, з причин, зазначених у справі *Strauder*, заявив, що «положення, на яке посилається заявник, не містить

елементів, здатних вплинути на основні права, що гарантуються загальними принципами права Співтовариства та охороняються Судом» [6]. Вказане рішення є першою гарантією того, що права людини були визнані частиною правопорядку співтовариства.

Незважаючи на остаточне визнання Судом основних прав, питання їх ефективної реалізації продовжує обговорюватися. Таким чином, у рішенні у справі Міжнародного торговельного товариства (*Handelsgesellschaft*) [7], Суд співтовариства повернувся до питання захисту прав людини, порушене, зважаючи на «загальні конституційні традиції держав-членів», заявивши, що «акти Співтовариства та їх чинність у державах-членах не може бути визнано недійсними з огляду на їх протиріччя основним правам або конституційним принципам» [7].

У заключній частині Суд постановив, що «захист основних прав... має бути забезпечений відповідно до структури та завдань Співтовариства» [7]. Суд встановив, що застосовує принцип верховенства права Співтовариства над положеннями національного німецького законодавства, заперечуючи, таким чином, необхідність дотримання основних прав стосовно цілей Співтовариства, при цьому звертаючись до положень про захист прав людини, гарантований спільними конституційними традиціями держав-членів. Таким чином, права людини не можуть бути гарантовані, якщо це шкодить інтересам Співтовариства.

У 1974 році за рішенням у справі *Nold II* [8], Суд підтвердив, що основні права є складовою частиною загальних принципів права, дотримання яких Суд зобов'язаний забезпечити [8]. Крім того, це рішення становить новий етап розвитку прецедентного права Люксембурзького суду, оскільки воно передбачає можливість того, що «при застосуванні і тлумаченні права Співтовариства Суд може керуватися і посилатися на норми міжнародних договорів з прав людини, які держави-члени підписали» [8]. Таким чином, законодавчу прогалину Договору про заснування Європейського економічного співтовариства стосовно гарантування прав людини було частково усунено, а визнання основних прав в рамках правових принципів, закріплених у

правопорядку Співтовариства стало незаперечним. Тим не менш, це визнання не вирішить питання забезпечення ефективного дотримання основних прав людини в європейських співтовариствах, про що йтиметься далі.

Визнання принципу основних прав в рамках права Співтовариства відбулось після політичної заяви, опублікованої 5 квітня 1977 рокуⁱ. Інститути Співтовариства офіційно визнали, що принципи, які лежать в основі Європейської конвенції (про захист прав і основоположних свобод – прим. ред.), мають бути також інтегровані в право Співтовариства [9]. Парламент, Рада та Комісія підкреслили, що «першочергове значення надається захисту основних прав, оскільки вони впливають із конституційних традицій держав-членів та Європейської конвенції з прав людини». Крім того, європейські інститути гарантували, що «при здійсненні своїх обов'язків відповідно до цілей Європейського співтовариства вони поважатимуть ці права».

Регулювання та контроль дотримання основних прав в рамках Європейського Союзу

Регулювання дотримання основних прав

Установчі договори Європейського співтовариства не гарантували дотримання прав та основних свобод людини у правовій системі Європейського Союзу (далі - ЄС). Через тридцять років після заснування Співтовариства, в Єдиному європейському актіⁱⁱ вперше було зроблено посилання на принцип захисту прав людини. У третьому абзаці преамбули Акта зазначається, що держави – члени ЄС «сповнені рішучості сприяти спільними зусиллями розвиткові демократії, що спирається на основні права, визнані конституціями і законами держав-членів, Конвенцією про захист прав людини та основних свобод і Європейською соціальною хартією»ⁱⁱⁱ. У зв'язку з цим Єдиний європейський акт є підставою регулювання принципу захисту прав людини на

ⁱ Спільна декларація Європейського парламенту, Ради та Комісії із захисту основних прав і Європейського суду з прав людини було прийнято в Люксембурзі 5 квітня 1977 року.

ⁱⁱ Єдиний європейський акт був підписаний у лютому 1986 року (набув чинності в липні 1987 року).

ⁱⁱⁱ Див.: Хартія Співтовариства про основні соціальні права (не плутати із новою Європейською соціальною хартією, прийнятою в 1996 році Радою Європи).

європейському рівні, оскільки дає підстави включення цього принципу до первинного права Співтовариства.

Маастрихтський договірⁱ доповнив положення Єдиного європейського акта в частині визнання принципу захисту прав людини і чітко закріпив цей принцип. Таким чином, п. 2 ст. F цього Договору встановила, що Європейський Союз поважає основні права, гарантовані Європейською конвенцією про права людини, і, «оскільки вони впливають із конституційних традицій держав-членів, визнає їх в якості загальних принципів права Співтовариства». Слід відзначити, що аргументи, використані Судом у справах *Hauer і Rutili*, були враховані, і спеціально відображені в змісті цієї статті.

Маастрихтський договір встановлює принцип захисту прав людини і в інших статтях, а також у преамбулі. Водночас, вимога забезпечення дотримання цього принципу стала частиною зовнішньої політики ЄС. Багато двосторонніх та/або багатосторонніх угод містять строгі (жорсткі?) положення, що стосуються дотримання прав людини та основних свободⁱⁱ. Крім того, в лютому 1992 року в Маастрихті всіма державами - членами ЄС було підписано протоколⁱⁱⁱ, згідно з яким у сфері соціальної політики, вони повинні дотримуватись Соціальної хартії 1989 року. Таким чином, захист основних прав і свобод відіграє важливу роль у подальшому розвитку Європейського Союзу.

У процесі регулювання дотримання прав і свобод людини особливе значення має проголошення Хартії Європейського Союзу про основні права^{iv} та наступні висновки саміту Європейської ради в Кельні. Документ складається із шести розділів^v - гідність, свобода, рівність, солідарність, права громадян і справедливість, - сформованих шляхом злиття трьох основних поколінь прав людини. Цей новий перелік основних прав людини має важливе значення для правової системи ЄС. Цей перелік прав змінювався після ухвалення Декларації

ⁱ Договір про Європейський Союз був підписаний в Маастрихті 7 лютого 1992 р.

ⁱⁱ Див.: VI Ломейська конвенція, яка містить вимоги, що стосуються призупинення економічного співробітництва внаслідок порушення прав людини

ⁱⁱⁱ Передбачається, що Велика Британія підписала протокол.

^{iv} Хартія ЄС про основні права була проголошена європейськими інститутами і представниками держав-членів 7 грудня 2000 року.

^v Мається на увазі покоління прав людини за класифікацією професора Карела Васака (*Karel Vasak*).

1989 рокуⁱ і став частиною первинного права ЄС із набуттям чинності Лісабонським договором.

У 1997 році Амстердамський договірⁱⁱ приніс нововведення в галузі захисту основних прав і свобод на рівні Європейського Союзу. Таким чином, Договір передбачає, що «Союз заснований на принципах свободи, демократії, поваги прав людини та основних свобод, а також верховенства права, принципів, які є загальними для держав-членів»ⁱⁱⁱ. Таким чином, Договір дозволяє Суду застосовувати до всіх актів інститутів ЄС мінімальні стандарти, пов'язані із захистом прав людини, оскільки вони встановлюються (може впливають з ?) спільною конституційною традицією держав-членів та міжнародним правом прав людини.

Важлива роль принципу захисту прав людини в політиці Європейського Союзу підкреслюється в правових нормах, які передбачають припинення певних прав,^{iv} наданих державі-члену у випадку, коли вона порушує один із принципів, закріплених у ст. 6^v, а також, коли «тільки ті європейські держави, які поважають принципи, закріплені у п. 1 ст. 6 можуть претендувати на членство в ЄС»^{vi}.

Амстердамський договір здійснив справжню «реформу» в галузі забезпечення прав людини в правовій системі Союзу, явно закріпивши положення про основні права, яке стало частиною первинного права ЄС, і

ⁱ Декларація про права та основні свободи, прийнята 12 квітня 1989 року Парламентом в якості довідкового інструменту в галузі прав людини та основних свобод на всій території Співтовариства і, зокрема, для Суду ЄС. Декларація містила перший перелік основних прав і свобод Співтовариства, в тому числі цивільні і політичні права, економічні, соціальні та культурні, а також низку нових принципів - принцип свободи в мистецтві, науці та науково-дослідній діяльності (стаття 5), принципи демократії (стаття 17), захист прав споживачів (стаття 24) тощо. Цей документ не мав суттєвого значення, а був простою заявою про визнання цих прав державами, що її підписали, не мав юридично обов'язкових правових наслідків.

ⁱⁱ Амстердамський договір був підписаний 2 жовтня 1997 року і набув чинності 1 травня 1999 року.

ⁱⁱⁱ Пункт 8 Договору з поправками, внесеними ст. F Договору про Європейський Союз.

^{iv} Див.: ст. 309 Договору про Європейський Союз.

^v «Союз заснований на принципах свободи, демократії, прав людини та основних свобод і верховенства права, принципах, загальних для держав-членів».

^{vi} Див.: ст. 49 Договору про Європейський Союз.

Журнал порівняльного і європейського права, Вип.1, 2016

передавши права між третьою опорою – внутрішні справи і юстиція та першою опорою Співтовариства.

Європейські інститути особливу увагу приділили процедурі регламентації захисту основних прав і свобод, яка була покладена в основу проекту Договору про запровадження Конституції для Європи,ⁱ який містив перелік прав і свобод, проголошених у Хартії основних прав. Таким чином, вирішувалась низка питань, порушених перед Судом. Проект Конституційного договору був замінений Лісабонським договором, незважаючи на юридичну силу положень про принцип поваги прав людини та основних свобод.

Хартія основних прав не передбачає надання нових прав, але об'єднує в одному документі всі права і свободи громадян ЄС, які були закріплені в Європейській конвенції з прав людини, Європейській соціальній хартії, Хартії соціальних прав трудящих, передбачені загальними конституційними традиціями держав-членів, враховані прецедентним правом Європейського суду і Суду ЄС, а також містилися в міжнародних конвенціях із захисту прав людини, прийнятих Організацією Об'єднаних Націй, Радою Європи та Міжнародною організацією праці, сторонами яких є держави-члени. Таким чином, новий перелік додає до положень Європейської конвенції не тільки інші економічні, соціальні і культурні права, але і нові громадянські і політичні права, такі як право на гарне управлінняⁱⁱ, право на здорове навколишнє середовищеⁱⁱⁱ, право на захист персональних даних^{iv}, і розширює захист індивідуальної цілісності шляхом заборони євгенічних практик і клонування людини в репродуктивних цілях^v.

Новий перелік основних прав не застосовується у всіх випадках порушення прав людини в рамках Європейського Союзу. Він застосовується

ⁱ Договір набуває чинності після його ратифікації щонайменше 20 з 25 держав-членів, які його підписали. Труднощі в процесі ратифікації Конституційного договору призвели до його тимчасового призупинення. Відновлення зусиль у ратифікації було підтримане під час головування Німеччини у Раді Європейського Союзу шляхом ухвалення Берлінської декларації 25 березня 2007 року, хоча жодного конкретного посилання на Договір не було зроблено.

ⁱⁱ Див.: ст. 41 Хартії основних прав.

ⁱⁱⁱ Див.: ст. 37 Хартії основних прав.

^{iv} Див.: ст. 8 Хартії основних прав.

^v Див.: ст. 3 п. 2 Хартії основних прав.

тільки до актів, прийнятих інститутами ЄС та іншими органами ЄС і державами-членами ЄС при реалізації права ЄС, відповідно до п. 1 ст. 51. Якщо Хартія не застосовується у конкретному випадку, основні права повинні захищатись на місцевому рівні відповідно до національного конституційного законодавства кожної держави-члена. Крім того, всі держави - члени ЄС приєдналися до Європейської конвенції з прав людини, відповідно до якої їх зобов'язання не залежать від зобов'язань за правом ЄС. Таким чином, будь-яка особа може подати позов до Страсбурзького суду (Європейського суду з прав людини – прим. ред.) за порушення одного з основних прав, гарантованих Конвенцією після вичерпання всіх засобів правового захисту на національному рівні. Таким чином, Хартія доповнює і не замінює захист, який забезпечується національним конституційним законодавством та Європейською конвенцієюⁱ. Отже, питання відсутності демократії, порушене Конституційним судом Німеччини в справі *Solange I* майже 30 років тому, було вирішено.

«Контроль» за дотриманням основних прав і свобод за допомогою створення агенції Європейського Союзу з основних прав (FRA)

Європейська рада в Тампереⁱⁱ висунула ідею заснування Агентства з основних прав для надання інститутам або іншим органам ЄС та державам-членам «допомоги та інформації, необхідної для того, щоб повністю гарантувати дотримання основних прав і свобод» при реалізації положень законодавства ЄС.

Агентство було створено на підставі Регламенту Ради ЄС № 168/2007, та почало діяти з 1 березня 2007 року. Нова установа розширила свої повноваження у порівнянні із колишнім Європейським центром моніторингу расизму і ксенофобії із центром у Відні від проблем дискримінації до захисту прав людини та основних свобод на європейському рівні загалом, без порушення контрольних повноважень держав-членів.

ⁱ Звіт Європейської комісії про виконання Хартії основних прав 2010 р.

ⁱⁱ Засідання Європейської ради відбулось 15-16 жовтня 1999 року в Тампере, Фінляндія.
Журнал порівняльного і європейського права, Вип.1, 2016

Регламентом засновується агентство та визначаються його цілі, повноваження, завдання, сфера діяльності, методи роботи й співробітництва, організації та функціонування. Серед повноважень Агентства передбачаються збір, аналіз і розповсюдження інформації і відповідних даних, включаючи результати досліджень та моніторингу заходів, що проводяться державами-членами, інститутами ЄС та його органами, підрозділами і установами, іншими національними або міжнародними установами та Радою Європи, розробка методів і стандартів покращення показників у співпраці з Комісією та державами-членами; досягнення і стимулювання наукових досліджень та опитувань, підготовчих досліджень і техніко-економічних обґрунтувань на прохання Парламенту, Ради та Комісії; публікація висновків та рішень інститутів ЄС з тематичних питань; публікація доповідей з питань, що стосуються основних прав, в тому числі приклади передового досвіду і тематичних звітів на основі їх аналізу і досліджень, розробка стратегії оповіщення та сприяння обговоренню з громадянським суспільством інформації стосовно основних прав тощо.

Агентство не втручається у діяльність інших інститутів ЄС або регіональних організацій в забезпеченні дотримання прав людини, але має компетенцію надавати допомогу у забезпеченні реалізації законодавства і програм для заохочення, захисту і здійснення прав людини в Європейському Союзі.

Згодом набули чинності Договір про функціонування Європейського Союзу та Хартія основних прав. До моральних зобов'язань, встановлених Регламентом, було додано політичне зобов'язання підтримувати діяльність Агентства у сприянні гарантування основних прав в процесі формування та реалізації положень законодавства Європейського Союзу.

Висновки

На завершення слід зазначити, що більш ніж півстоліття тому принцип захисту прав людини в рамках правопорядку ЄС було важко реалізувати. Поступово, соціально-політичні зміни призвели до утвердження принципу захисту прав людини та основних свобод в якості принципів права

Співтовариства, аж до утвердження принципу заснованості Європейського Союзу на цінностях, спільних для всіх держав-членів і на принципі поваги прав людини та основних свободи.

Європейський Союз та його держави-члени повинні поважати права людини в процесі реалізації положень європейського законодавства відповідно до установчих договорів, Хартії основних прав, Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, соціальних статутів, прийнятих Союзом та Радою Європи, а також судової практики Суду ЄС та Європейського суду з прав людини.

Принцип захисту основних прав і свобод громадян пройшов довгий шлях в рамках правопорядку ЄС, його розвиток все ще триває. Вважаємо, що набрання чинності Договором про функціонування Європейського Союзу та створення Агентства з основних прав дає можливість краще здійснювати контроль за дотриманням прав людини та основних свобод в Європі.

Список використаних джерел

1. Case C - 1/58 Stork & Cie. vs. the ECSC High Authority of February 4, 1959 // European Court Reports. - 1959.
2. Joined cases C - 36/59, 37/59, 38-59/59, 40-59/59 Präsident Ruhrkohlen-Verkaufsgesellschaft and others vs. ECSC High Authority of July 15, 1960 // European Court Reports. - 1960.
3. Case C - 40/59 Nold vs. ECSC High Authority, para. 2 of July 15, 1960 // European Court Reports. - 1960.
4. Case C - 26/62 Van Gend en Loos vs. der Belastingen Administration of February 5, 1963 // European Court Reports. - 1963.
5. Case C - 6/64 Costa vs. E.N.E.L. of July 15, 1964 // European Court Reports. - 1964.
6. Case C – 29/69 Stauder vs. Stadt Ulm of November 12, 1969 // European Court Reports. - 1969.

7. Case C - 11/70 Internationale Handelsgesellschaft mbH vs. Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel of December 11, 1970 // European Court Reports. – 1970.

8. Case C - 4/73 Nold KG vs. Comisiei, (Nold II) of May 14, 1974 // European Court Reports. – 1974.

9. Case C - 222/84 Johnston vs. Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary of May 15, 1986 // European Court Reports. - 1984.

Табушка С. Розвиток захисту прав людини в рамках правової системи Європейського Союзу

Розглядаючи політику Європейського Союзу стосовно відбудови систем демократії в колишніх європейських комуністичних країнах та участь ЄС у процесі реалізації принципу захисту прав людини та основних свобод, не виникає жодного сумніву стосовно важливості захисту прав людини в рамках правової системи ЄС. У статті аналізується розвиток принципу захисту прав людини в ЄС. Дослідження законодавства Європейського Союзу та судової практики вказує, що існують три основні етапи, пов'язані з розвитком принципу захисту прав людини в ЄС: перший етап - відхилення Судом ЄС принципу захисту прав людини в рамках законодавства Співтовариства; другий етап – утвердження, визнання і захист вказаного принципу Судом ЄС; третій етап - регулювання та контроль дотримання основних прав і свобод на європейському рівні. Ґрунтуючись головним чином на практиці Суду ЄС, стаття має на меті відповісти на такі питання: Чим пояснюється відсутність явного закріплення принципу захисту прав людини в установчих договорах? Який внесок Суду ЄС у виправлення цієї ситуації? Яким чином сформувалось європейське *acquis* для забезпечення принципу захисту основних прав? Який сучасний стан розвитку законодавства ЄС у сфері захисту прав людини в рамках європейського правопорядку?

Ключові слова: права людини, Хартія основних прав Європейського Союзу, правопорядок ЄС, Суд Європейського Союзу, *acquis*.

Табушка С. Развитие защиты прав человека в рамках правовой системы Европейского Союза

Рассматривая политику Европейского Союза в отношении восстановления систем демократии в бывших европейских коммунистических странах и участие ЕС в процессе реализации принципа защиты прав человека и основных свобод, не возникает никаких сомнений относительно важности защиты прав человека в рамках правовой системы ЕС. В статье анализируется развитие принципа защиты прав человека в ЕС. Исследование законодательства Европейского Союза и судебной практики указывает, что существуют три основных этапа, связанных с развитием принципа защиты прав человека в ЕС: первый этап - отклонение Судом ЕС принципа защиты прав человека в рамках законодательства Сообщества; второй этап - утверждение, признание и защита принципа Судом ЕС; третий этап - регулирование и контроль соблюдения основных прав и свобод на европейском уровне. Основываясь главным образом на практике Суда ЕС, цель статьи - ответить на следующие вопросы: Чем объясняется отсутствие явного закрепления принципа защиты прав человека в учредительных договорах? Какой вклад Суда в исправление этой ситуации? Как сформировалось европейское *acquis* для обеспечения принципа защиты основных прав? Какое современное состояние развития законодательства ЕС в сфере защиты прав человека в рамках европейского правопорядка?

Ключевые слова: права человека, Хартия основных прав Европейского Союза, правопорядок ЕС, Суд Европейского Союза, *acquis*.

Tăbușcă S. The Evolution of Human Rights Protection within the European Union Legal System

Having in mind the EU's policy to rebuild the democratic systems within the former European communist countries and its involvement in international actions regarding human rights enforcement, there is no doubt about the importance of individuals rights protection in the European Union's legal system. In this respect, the present paper analyzes the evolution of the principle of EU's human rights protection.

The research done on the EU legislation and courts' jurisprudence shows that there are three main stages related to the EU evolution of human rights protection: first – the rejection, by the ECJ, of human rights principle as part of Community Law; second - its acceptance, recognition and protection by the EU's judges; third – the regulation and monitoring of the fundamental rights and freedoms at the European level. Based mainly on the ECJ's jurisprudence, this paper tries to answer the following questions: What was the political motivation not to explicitly protect human rights through the constituent treaties? What was the contribution of ECJ to remedy this situation? How the European acquis was developed in order to guarantee the principle of fundamental rights? What is the current state of EU legislation for guaranteeing human rights within the European legal order?

Key words: human rights; Charter of Fundamental Rights of the European Union; EU legal order; Court of Justice of the European Union; acquis.